

Györfi János

Visszatérő ösvény – axis mundi program

*„Idegen tisztán lép a tiszta istenség szent helyére,
miután lelked forrásvízzel érintkezett!”
Delphoi (Anth. Pal. XIV,71)*

Bevezetés

A szentség megközelítésének paradigmaváltó megközelítésében, új típusú „megismerési folyamatában” igen komoly akadályok mutatkoznak. Nemcsak a meglévő szakirodalmak álláspontjainak sokasága, de „homályossága” is. A kizárólagosságra való törekvés még napjainkban is megakadályozza a közös pontok megtalálását. Az eltérő álláspontok egymás felé irányuló értéktelenítési szándéka alapvetően megakadályozza a tisztánlátást.

A téma a tudományosság módszertanával egy határig kutatható. A probléma megértési, elemzési folyamatai közben új ellentmondások generálódnak, könnyen „labirintusélményünk” adódhat, és egy idő után alkotói leszünk egy új történetnek, egy általunk alkotott mintáról, motívumról kezdünk el gondolkodni, beszélni, írni, cselekedeteink megváltoznak. Umberto Eco ezt írja erről:

„A harmadik típus a gyöktörzs, avagy a végtelen háló, ahol bármelyik pont kapcsolódhat bármelyik másikkhoz, s a kapcsolatok egymásutánjának nincs elméleti végpontja, nem létezik már belső és külső: a gyöktörzs a végtelenségig burjánozhat. Amellett ezt a típust olyannak képzelhetjük el, mint egy határtalan kásahegyet, amelynek belsejében különösebb fáradság nélkül átúthetjük a falat két járat között, újabb járatot hozva létre ezáltal. Másként szólva, a gyöktörzs belsejében még a hibás választások is megoldást eredményeznek, s egyszersmind tovább bonyolítják a problémát. Noha lehetséges, hogy a gyöktörzset is egy elme gondolta el, annyi bizonyos, hogy nem gondolta át és határozta meg előre a struktúráját. A gyöktörzs olyan, mint az a könyv, amelyben minden olvasás megváltoztatja a betűk sorrendjét, és új szöveget eredményez. S míg a gyöktörzs ideája igen újkeletű, az ilyen könyvé igen régi.”

„Egyik oldalon áll a Racionalitás, amely egyszerűsíteni akarta a Labirintust, a másik oldalon az úgynevezett Bölcsesség, amely igyekezett változatlanul megőrizni az Irracionális bonyolultságát.”

Részlet Umberto Eco előszava „Paolo Santarcangeli: A labirintusok könyve” című munkájához

Így tehát a témáról leírt gondolataim ajánlások, amelyeket, *nemcsak egyéni, de közösségi szinteken kellene újragondolni, újraalkotni.* Sajnálatos módon az újraalkotási kísérletek eddig döntően kudarcot vallottak, nem tudták megváltoztatni az élet alapstruktúráit.

A szentség hiánya (v. érzékelésének hiánya) a legalapvetőbb létprobléma a nyugati civilizációban, és sajnálatos módon, ez nem csak az ateistává, individualistává vált emberek csoportjának a problémája. Nem megsértve, és tisztelve a különböző vallások tanításait, vallási gyakorlatát, alapvetően a hétköznapi élet struktúráiban a szentség nem érzékelhető a többség számára. Úgy tűnik, számukra szentség nincs, nem definiált, **hiányérzet viszont van,** pótszereket, pótlékokat pedig tömegesen kínál a globalizált fogyasztói társadalom (lásd drogfogyasztás).

Magyarországon a rendszerváltást követően sok minden változott, de nem kerültünk közelebb a szentség tisztább látásához. A kérdést elemző munkák sokasága jelent meg, ugyanakkor az erről szóló heterogén ismerethalmaz nem került be a közösség gondolkodásába, nem közeledett a közösségi gondolkodás centruma felé. Az értéktelen utcai irodalom pedig még távolabb vitte, sőt hátráltatta a kérdés fontosságának felismerését, tudatosodási folyamatainak

tisztulását. A hétköznapi és ünnepek rendje döntően nem változott, az oktatási anyagokba nem kerültek be az évezredek át mozgó erőként működő sacralitás kérdései. Igazából a deredt csend van. Húsz éve nem kerültek be pl. meditációs technikák a közösség szokásrendjébe, még mindig a legmodernebb agykutatási eredményektől teljesen eltérő oktatási metodikákkal tanítjuk a következő generációkat, a fiatalok keresnek, keresnek, de döntő kérdésekben nem kapnak komoly válaszokat, konkrét segítséget... – a megválaszolatlan, vagy a kapott válaszok miatt vesznek el érdeklődésüket.

Egy lehetséges elemzési mátrix

Az újragondolást és elemzést, három fő tengely mellett javaslom megtenni.

- I. tengely Én – Mi világa – Természet – Kozmosz
- II. tengely Szentség – Rítus – Mítosz – Szent tárgyasult megjelenései
- III. tengely Időfelfogás – Térstruktúra – Ünneprendszer/ Beavatás – Hálózatok

Logikailag 64 összefüggés mentén érdemes elemezni az ábrát, jelen keretek között, csak néhány terület újraértelmezésének lehetőségeire utalok.

Szentség a profán világban

Profán világban a szentség (*kivéve a vallásos közösségeket*) távolinak, idegennek, nem létezőnek tűnik fel. Vallásos közösségekben saját hagyományuknak, értelmezésüknek megfelelő szentségértelmezés alapján közelítik meg a szentséget, pedig a szent (*hagiosz, sanctus, sacer*) ókori felfogásában még egy sokkal szélesebb „terület” volt. Az ókor vallásosságáról természetesen nem lehet egységes megállapításokat tenni, de jelzőkkel megközelíthető: végtelen, abszolút, idegen, fenséges, energiával rendelkezik, eleven, amely szenvedélyeket, indulatokat vált ki, akarattal, erővel rendelkezik.

A szent iszonytató, borzalmas arcával való találkozás (*Mysterium tremendum*) elég ősi élmény. (A profán világ, **csak** tömegfilmek horrorisztikus pusztító, félelmet, rettegést keltő „önijesztető” alkotásaiban találkozik hasonló élménnyel.) A szent ezen megnyilvánulásában a misztérium, ami rejtve van, ami nem nyilvánvaló, amit nem fogunk fel és nem értünk meg, ami nem mindennapi és nem meghitt, rettentő titok és „abszolút megközelíthetlenség” jellemzi. Borzalmas, félelmetes, iszonyatos (*deima panikón*) harag, rejtett természeti erő (*orgé theou*) jellemzi. Irracionalitásához ugyanakkor fenség (tremenda majestas) járul. A találkozás misztériuma (mirum, mirabile) lelkünket megérinti, ez a csoda. A titokkal történő találkozás, a találkozás az „egészen mással”, az idegenség megtapasztalása, kívül esik a megszokotton, döbbszent csodálkozást vált ki. Erről beszél pl. Echart mester úgy, mint „nova et rara”, ez a kimondhatatlan.

A profán világnak a szentség ezen arcának megtapasztalásáról már jó ideje nincs élménye, csupán természetiként felfogott katasztrófák váltanak csak ki hasonló közösségi élményeket. A szentség ezen arcának megtapasztalására a profán világ nem felkészült, az idegen rémségek az egyén belső világába záródtak.

A szentség másik arca ismertebb, közelebb (*Mysterium fascinosum*), vallási közösségeknek van élménye róla, amiben a szentség vonzó, lenyűgöző, elbűvölő, rabul ejtő értelem. Felfogott tökéletesség szédületet, kábulatot vált ki.

Hétköznapjaink vallásosságában immár az erkölcsi momentum (jobbító, megtisztító, üdvözítő) a jellemző, a szentség már döntően csak ebben a megközelítésben ismert.

Avatatlanul tévelyegve a profán világ labirintusában

A „szentély” értelemben használt *fanum* szó „szavakkal megjelölt területet” jelent. A *templum* alapigéje, a *temno* „kihasítani”, vagyis olyan helyet értünk ez alatt, amelynek az erre hivatott pap kijelölte a határait. A *fanum*-on kívül eső, azt „megelőző” terület volt a „*pro fanum*” (profán), ahol a be nem avatottak megállhattak.

A profán világ így álldogál egy jó ideje az avatatlanok helyén. A XX. század elején feltett kérdések a nyugati civilizációk válságával kapcsolatban – a diktatúrák válasza miatt - megválaszolatlan maradtak, az alapkérdés fejtegetése tabutémává vált.

A szentség ősi felfogásához történő visszatérés kérdései perifériára kerültek, pedig a hiányérzet jelentős, és a nyugati civilizáció minden szektorát hátráltatja, egy idejét múlt tér és idő felfogáshoz, szentség nélküliséghez, profán/ateista paradigmához való ragaszkodás, a szentség hálózatelméleti elemzése, a kapcsolatrendszereknek, a szent aspektusából történő újragondolása elmarad.

Magyarországon az egyik szellemi–lelki bilincsből (szocialista tanok) a másikba (globalizmus szellemisége) kerültünk. A szentséghez való visszatérés a legkeményebb tabu téma, a keretek ki vannak jelölve, csak azon belül lehet mozogni, hiszen a visszatalálás a mai életnek minden aspektusát megváltoztatná. A szentség pontos felfogása, megtapasztalása vírusként terjedne, hullámozna végig a mai civilizáción összeomlással fenyegetve a mai globalista világot. Ha csak az érdekeltségi rendszereket gondoljuk végig, akkor lehetetlennek tűnik bármilyen eredmény, változás. Szerencsére az összeomlásokat okozó új „motívumok” – vírusként viselkedve – nem igen szoktak valószínű, megszokott utakon haladni. Az asszír birodalom bukását megelőző években közvetlenül, hosszú időszakokat uralni kívánván, a birodalom vezetői, meghatározó reprezentatív épületek megvalósításába kezdtek. A szemlélet mintaértékű, úgy tűnik válság ide, vagy oda, mit sem sejtjenek abból, hogy a régi mintának vége.

Alapfogalmak újraértelmezése – Rítus

„A vallástörténet és a vallásetnológia ritualista iskolája – W. Robertson-Smith, R. R. Marett – a rítust mint ősi és ösztönös szent cselekvést tekinti a vallásosság legősibb és legelemibb formájának, amelynek terében az ember a Szent világával való első találkozás élményére reagálva spontán módon alakítja ki a maga viselkedési, cselekvési stratégiáját, amely a későbbiekben szabályozott és állandó, intellektuális magyarázatot is nyerő tevékenységgé rögződik.” (Magyar Virtuális Enciklopédia - Horváth Pál)

A definíciókísérlet természetesen nem fedi le a rítus gazdag és széles megközelítéseinek tárházát. Most én is csupán az első cselekvések megismétlésének momentumát, és az áldozati szertartás aprólékosan szabályozott mozdulatsorát emelném ki. A felejtés olyan fokú, hogy a mai civilizáció ateista, individualista embere el sem tudja képzelni a minta megértésének pillanatát, az „első cselekvésnek” a nagyságát, örömét, méltóságát. Az áldozati szertartás pedig csak, mint borzalmas történés története él a fejekben, miközben a „tömegember” ahová és ahogy leteszi nap, nap után a lakáskulcsát, ahogy a kulcsot elfordítja a zárban, ahogy – ha kell – bűnbakként feláldozza munkatársát, mind egy-egy biztonságot adó rítusvillanás, a

cselekvések sorrendje kötött. A kollektív tudat, és főképpen a tudattalan viszont pontosan őrzi a lényegét, a mintákat. Ingmar Bergman irgalmatlanul pontosan jelzi Rítus című filmjében, **a mai civilizációs tipikus emberének megsemmisülését a szentséggel** (*Mysterium tremendum*) **való találkozásokor**, még ha a rítus előadói nem is megtisztulási szertartásokon átesett szakrális személyek, „csak” átlényegülő színészek.

Mi is a rítus?

"Nemcsak az a rítus, amit a film végén előadnak a színészek. A rítus az a játék, amit a színész játszik a közönségével – és ez a játék a kölcsönös megalázás és a kölcsönös egymásrautaltság keveréke..."

Ingmar Bergman

A rítusok nehezen rekonstruálható cselekvéssorok, mert nincs meg az eredeti történet, minden homályba vész. A különböző hagyományok sok értéket megőriztek, és a vallások hívei ezeken az „ösvényeken” vissza-vissza találnak saját vallásuk eredeti történéseinek közelébe, de ezek az ösvények nem igazán nyitottak, nem igazán érthetőek a kint rekedtek számára. Az egyszerűsítést felvállaló Mesterek pedig elfelejtik jelezni az egyszerűsítési kísérletük okozta veszteségek számosságát. Kiábrándító szekta kísérletek, „mester pótlékok”, álmentesek, pedig még tovább lökik a hiányérzetükben keresőket, visszatérni vágyókat.

Ismert, történet nélküli, kreált mozdulatsorok maximum, jó esetben, csak művészi hatásokat érhetnek el (*rituális színház*), pedig nagy szükség lenne a motívumok összefüggéseit megértető kifejeződésekre. A megerősítésekre, a biztosan látott összefüggésekre, a távoli kapcsolatok látására, egyáltalán a kapcsolatok létrejöttére, a kapcsolatok kifejezésére nagy szükség lenne ebben a kaotikus korban. Az összefüggések felismerése már stabilizáló lehet. Megnyitás a látvány által. Visszatérő módon, méltósággal megismételt szakrális mozdulatsorok szokásrendje, ott lapul a lélek mélyén.

Alapfogalmak újraértelmezése – MÍTOSZ – *μυθος*

„Homérosznál a *μύθος* az *ἔργου* [tett] ellentétét jelenti; a benne - a beszélésben - tanúsított ügyességet szembehelyezik a tettekben (*ἔργα*) való ügyességgel.”

(Kerényi Károly: *Mi a mitológia?*: Tanulmányok a Homéroszi himnuszokhoz. Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1988.)

„Modern tudós a »mitológia« szót legszívesebben törölné fogalmaink közül, minthogy *μύθος* és *λόγος*, kölcsönösen kizárják egymást!” – írja Kerényi Károly, és ebben igaza van. Napjainkra a mai média által nevelt generációk – tisztelet a kivételnek – sokszor nem is értik, hogy milyen más módon lehet közelíteni a „valósághoz”. Valóság lehetőségek interpretációi lesilányultak, leegyszerűsödtek, a lehetséges variációk száma ugyan megsokszorozódott, de paradigmáit tekintve ezek egy-két csoportba tartoznak.

A „hinni vagy nem hinni” kérdése akkor merül fel először, amikor Platón Phaidrosza azt kérdi Szókratésztől: „Elhiszed, hogy ez a **mitologéma** (Boreas és Oreithyia története) **igaz?**” – és ezzel egy új szellemi helyzet veszi kezdetét.

(Kerényi Károly: *Mi a mitológia?* Tanulmányok a Homéroszi himnuszokhoz. Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1988.)

A mítoszok tartalma a világ keletkezéséről, a közösség eredetéről rendkívüli fontosságúak az archaikus közösségek életében. A közös történetek hosszú folyamat következtében széttöredeztek, de ilyen fokú „ideátlanság” még sohasem fordult elő, a széttöredeztség

fenntartása mögött ma rendkívül komoly üzleti érdekek állnak. Az „ember mint fogyasztó” felfogás uralni látszott az ezredfordulót, csak hogy a rendszerváltás nagy eufóriája után, régióinkban – ahol jobban hozzászórtak az emberek a távoli, „embertdaráló”, hatalmi örületektől terhes, de mégis létező jövőképekhez – nyilvánvaló vált, hogy nem áll a változások mögött a nyugat számára sem egy eltérő jövőkonceptió. A minta nincs kidolgozva. Az életminőség szükséges javítása nem elegendő cél. Számunkra a szinte megvalósíthatatlan nyugati múltkép, mint jövőkép, alkalmatlan.

Szent szimbólumok – Szent tárgyak – Szent könyvek

Minden tárgyasulás csak érthetetlen felszín a történet/mítosz ismeretének hiányában. Ha nincs bensővé tett mítosz, minden csak kiállítási tárgy. A szent könyvek olvasása nem jellemző, a hétköznapi tömegmédián nevelkedett figyelem képtelen a megértésre, a megérzésre azonban képes. Az út visszafelé sürgető. Már az ókori tanítványok is bizonyosságért könyörögtek, csak egy hihető, megismételhető jelet kértek. A szent iránt kiegészve, mégis a bizonyosságot keresték. A szenttel történő találkozásra a mai tömegember egyszerűen (*Mysterium tremendum*) **nincs felkészülve**. A horror, pornó és fantasztikus filmek mélybehúzó iszonyata talán nem véletlen.

A „természet rejtekezni szeret”, mondja Herakleitos, a szentség még inkább, ugyanakkor a „homályos” Mester azt is jelzi, hogy a „láthatatlan illeszkedés a láthatónál erősebb”. A mindenhol ott lévő, a legrejtettebb, miközben folyamatosan megnyilatkozik. Az érzékelés érzékenysége eldurvult, egyre nehezebbé vált, a korábban a középkor elején különlegességgé vált szentség megjelenés a „csoda” háttérbe húzódott, majdnem kihalt. A szent mátrixához való hozzájutáshoz azonban nem piros vagy kék kapszula vezet, de tudatos döntés mindenféleképpen szükséges hozzá. Egy Krisztus születése előtti hatodik századi görög nézésében, hallásában még lefordíthatóak voltak egy szent liget szél által keltett hangjai.

Beavatási élmény hiányában, a XX. század végi visszatérési misztérium kísérletek, a **vér** megmutatásával, a **test** teljes **hús**ig történő lecsupaszításával, csupán keserű és borzalmas szörnyűséggé válnak. A dionüszoszi lényeket megérik, de csak borzalmat tudnak mutatni.

A beavatási szertartások világeredet, **világösszefüggéseket magyarázó tanítása**, az **összefüggések tudománya**, a **komplexitás** érintése, az **összekötöttség** felvillantása egy **megértéstípust alakított ki a beavatandóban**. A megértés minősége, a nézés típusa, a látás kialakítása semmivel nem pótolható. A halálközeli/túli élmények csak egy nagyon fontos aspektusát jelentik a beavatási szertartásoknak, a kívül/felül helyezkedés a **rátékintés képessége**, nézőpontja a lényeg. **Egésznek látni, kívülről rátekinteni**, semmivel nem pótolható élmény.

A tudomány minden pillanatában erőfeszítéseket tesz a külső rátekintésre, és képtelen rá. Az elitek őrzik hatalmukat, és egyenlőtlenségeket termelnek és teremtetnek, hogy ne derüljön ki, hogy a „király meztelen”, véghetetlenül bele van ragadva a maguk által teremtett szituációkba. Elképzelt világuk foglyai, mert jövővíziójuk ilyen.

Az ortodox kereszténység történetében vannak olyan történetek, amelyek nyilvánvalóan jelzik, hogy pl. az univerzális **szimbólumok megértése**, vagy egy **Jézus-ima** ismétlése nem tartozik az elit hatalma alá, az eddigi módon nem tartható fenn a privilégium. A szentség láthatatlan „kapui” nyitottak. Szükség van a fogódzókra, megértett könyvekre, tárgyakra,

szimbólumokra, de ezek csak eszközök. A belépés egy aktus, aminek potenciális lehetősége itt van.

Kétségtelen az érzékenység hiánya, a látás elhomályosultsága komoly probléma. Mesterek hiánya több évszáda rányomja jegyét az európai történelemre, az önjelöltek borzalma pedig semmihez nem hasonlítható romboló hatást váltott ki, és óvatosságra int a nagy egyházi hierarchiák összes hatalmi visszaélése, és feladatukhoz felnőni képtelen tagjainak emberi gyengeségei is. Amikor megérik egy kor a változásra, az „éberek” megmutatkozása halaszthatatlan. A lejegyzésre kerülő írásokra, lélekhez szóló, megérintő prédikációra szükség van, a személyes megszólítás hitelessége nem évül el. A felfénylő utak kijelöltek.

Alapfogalmak újraértelmezése – Idő

A mitológiákban *a tér és az idő nem semleges kategóriák*, érzelmi-értéki tartalommal rendelkeznek. A mai profán ember természetesen a fürdőszoba és hálószoba különbségét meg tudja különböztetni, de – az ikon helyére – a szent sarokba helyezett televízió fontosságát, sajnos csak érzi, de nem tudja. A tér nem egynemű.

Vesszőkkel pozitív és negatív pontokat kereső embereket már többé-kevésbé megszokta a ma közvéleménye, az íróasztal már a feng-shui alapján van néhol berendezve, de a térben szakrális sugárzó pontok tudatos keresése, ma talán csak szakrális közösségekben, oltárok kijelölése kapcsán vetődik fel. A tér nem egynemű.

A rómaiak, kiknek vallásossága felszínes, külsődleges, biztonságra törekvő, gyermeki az ókori népek sorában, sohasem követtek volna el olyan hibát, hogy egyformán kezelik lakóhelyük, léhelyük tereit. Akinek nincs centruma a térben, annak nincs centruma az életben sem. Kristályosodási pont nélkül lehetetlen kristályosítási típusú élethivatást kiteljesíteni. Az ember gyenge és megerősítésekre vár, minden egyes rátekintés egy ismert tárgyra, szimbólumra, kódra megerősítés, ismétlés, egy belső mantra. Kitüntetett helyen, egy kitüntetett minta sorsalakító.

A mai hitt, mért, gyakorolt lineáris idő nem létezik, az idő *ciklikus*. *A vég és a kezdet pontjai ugyanazok, amikor is közvetlen kapcsolatba léphetsz a mitikus múlttal, és ahol jövőalakítóvá válhatsz*. Az egyidejűség (múlt – jelen – jövő) nem élménye a mai ateista civilizációnak. A ma emberének nincs tudomása az „Álomidő” létéről, a kezdetben voltról, nincs „saját” történetünk.

A *szakrális idő* a szent elő-időre való emlékezés a szokásokban, rítusokban. Régebbi korokban a világi, köznapi időt át- meg átszőtték a szakrális ünnepi idő mozzanatai, strukturálttá tették az életet, érdemes volt készülni, később élmény volt feldolgozni, visszaemlékezni. A rituális típusú kötött ismétlés, mélyülést jelentett. Nem kellett állandóan drasztikus nagy behatásokra törekedni, hiszen minden más lett egy kicsi akaratlan eltérés következtében is („pillangóeffektus”).

Csak a szakrális idő rendelkezik igazi realitással. A szent idő lényegénél fogva megismételhető, voltaképpen mitikus ősidő. Az ünnepi cselekedetek nem mások, mint megisméltései a kezdetben volt dolgoknak.

„Az ünnep-érzés mint az ember világának valósága annyit jelent, hogy az ember **képes ritmikusan visszatérő időközökben nyitott szeművé válni és ebben az állapotban azokkal**

a magasabb valóságokkal, amelyekben egész létezése alapszik, közvetlenül szembetalálkozni.” (Kerényi Károly: *Halhatatlanság és Apollón vallás*)

Tér – Minta – Motívum

A szent és profán tér

A tér nem homogén. Törések és szakadások találhatóak benne; olyan részeket tartalmaz, amelyek minőségileg különböznek a többitől. A szakrális tér a központban van, a perifériák fele haladva a szakralitás foka csökken. A mitológiák ezt a szent kisugárzási pontot a világ közepének nevezik (*axis mundi*), de lehet a világfa helye, a világ tengelye, ami körül minden mozog, s a világ köldöke is, ami a legtokéletesebb kép az összekapcsoltság fokára.

A kozmikus tér tehát felosztható, egy centrális központi térre, a világtér kultivált, megművelt részére, „a bekerített közép”-re, a civilizáció helyére, és a világ megműveletlen, kaotikusnak maradt részére, a külső ismeretlen, rettegett világrészre. A saját (eredetétől) ismert tér a közösség tere.

A **hierophánia** (hierosz = szent; phainomai = megmutatkozni) során a mindennapi valóságtól valami merőben más valóság nyilvánul meg. Nem az ember nevezi ki hát a kultikus, szent helyet, hanem a szentség önkényes módon megnyilatkozik, ami szentséggel telítődik: szentté válik. Az archaikus ember az isteneket követi, az isteni cselekedet megismétlése adja a megszentelést. Ismeretlen területek kozmikus tételé mindig **megszentelést** jelent: aki **rendet teremt valamely térben, az istenek példaszerű művét ismétli meg. A berendezés mintája megegyező az első, archaikus mintával.** *Az ismert megszentelt világon kívül a káosz nem ismert „szörnylényei” állandóan betörésre várnak.*

Kapcsolatok – Hálózatok

A hálózatok felismerése, felépítésének elemzése korszakalkotó jelentőségű a XX. század végén, a XXI. század elején. Nem véletlenszerű összekapcsolódás jellemzi, **„népszerűségi”** alapon történő kapcsolódásokat. A pozíció, a helyzet a közösségben a hálózatelmélet korai eredményeivel is jól bemutatathatók voltak, de hogy kik is a legfontosabb elemei egy ilyen hálózatnak, azt csak – új megközelítésük következtében – a mai elemzések mutatták ki teljesen (lásd Barabási Albert László kutatásait).

Az alkalmasságot egy feladatra nemcsak a tulajdonságok – egy helyzetnek megfelelő – adekvát halmaza adja, hanem távoli – korábban létező – vagy még adott pillanatban is fennálló kapcsolatainak száma is meghatározza. Kérdés, ki rendelkezik a legtöbb kapcsolattal. Ki van ténylegesen bekapcsolva?

Mint az ókor bölcsességeiből tudjuk, „Insivibilia non decipiunt”, „a láthatatlan dolgok nem csapnak be”, vagy ahogy ezt Szent Pál fejezi ki, még ha nézünk is, nagyon sokszor rossz felé, másfelé kellene figyelniük, „Mivelhogy nem azokra nézünk, amelyek láttatnak, hanem amelyek nem láttatnak... (2 Kor.4,18)

Mi Világa – Kisközösségek Világa – Lokális Világ

Amióta a külső és belső világunk elszakadt egymástól, és Szókratész pl. ezt a kettészakadtságot így fejezte ki: „Adjátok nékem istenek, hogy szép legyek belül.” (Phaidros

279b), azóta a szétszakadtságból a kívül/belül világából nem tudunk visszatérni az egységbe, a szentség hálózatába.

A visszatérés lehetséges, és nem halogatható, de mesterek nélkül csak egy ideig haladhatnak a visszatérni vágyók. Összefüggésekre rájöhettünk, de az átlépéshez lélekvezető kell.

Néhány szentség szempontjából átgondolandó hálózatelméleti felfedezés született a múlt század közepén, végén. Stanley Milgram (1967) kutatásai rávilágítottak, hogy rendkívül kicsi az emberiség „átmérője”, **hat lépés távolságra** van minden ember ebben a hálózatban. A megszólítás tehát nem lehetetlen, de nem feltétlenül a média agymosó kerete a megfelelő kommunikációs csatorna a kapcsolatfelvételre. Anatol Rapoport és W. Horváth (1961) kutatásaikkal visszaadták a reményt, hogy nem felesleges embertársainkkal, akár gyengébb kapcsolatot is kialakítani, mert már a gyenge kapcsolatoknak is kiemelkedő jelentősége van, egy emberekből álló „fürt” **igen jelentős hatással bírhat**. A **csoporthatás tagjainak ingerküszöbétől függ** (Mark Granovetter, 1970), így az sem mellékes, hogy hol húzódik, egy-egy csoporttag ingerküszöbe. Mark Granovetter „**A gyenge kötélek ereje**” című munkájában kimutatta (1973, 1983), hogy nem az erős kapcsolatok, hanem éppenséggel a **gyenge kapcsolatok működnek „társadalmi hidakként”** – ezek a kapcsolatok tartják össze a rendszert, a **gyenge kapcsolatok stabilizálják a hálózatokat**. Fukuyama (1997) és Seligmann (1997), ilyen gyenge kapcsolatként diagnosztizálta pl. a **bizalmat**, de ilyen jellegű kapocs az összetartás, szolidaritás, társadalmi innováció is. „Kicsi világ” hálózatok kollektív dinamikája megmutatja, hogy a társadalmi kapcsolatok **gráfot** alkotnak (Duncan Watts – Steve Strogatz (1998), és a **szabályos hálózatokban a messzire nyúló kapcsolatok a meghatározók**. Bebizonyosodott a kicsi világok léte és fontossága. **A lokális élet szintjén a csoportokban létrejövő csoporterősségi együttműködés meghatározó lehet** az egész ország, régió szintjén is. **A pozitív minták is képesek vírusként elterjedni** a közösségekben, (Malcolm Gladwell (2000): A határpont) egy fontos vírusterjedési szabálynak azonban meg kell felelni, elég érdeklődés, motiváció szükséges, hogy egy főnél több embernek adódjon át egy-egy új viselkedési minta.

A szentség mint összekötő „zárkó”

Az összekötők vagy más néven „**zárkövek**” szerepe kiemelkedő a hálózatokban, pl. a táplálkozási láncban is, de nemcsak a nagyragadozók töltenek be ilyen meghatározó szerepet, hanem a **legkevésbé látványos fajok is**.

Paradigmaváltó axiómaként a **szentség**, mint hagyományos értelemben nem „látványos”, **távoli gyenge kapcsolatként**, mindenhol ott lévő, **hálózatként** fogható fel leginkább.

Új Iskola szükségessége

„Az ünnep tárja fel a köznapi létezés értelmét,
az embert körülvevő dolgok lényegét, s azokét az erőket,
amelyek életében tevékenyek”

(Kerényi Károly: Halhatatlanság és Apollón vallás)

Mire is kellene immár törekedni a XXI. század elején – a tudás- és tudattársadalom küszöbén? Talán az „eidenai” ógörög szóval lehetne a legjobban megközelíteni a választ – ami „**látó tudást**” jelent – minden gondolat, szó, tett, ami akadályozza ezt az „új” típusú tudás kialakulását, immár komoly felelősséget hordoz! Felelősséggel tartozik akkor is – egyén és közösség önmagának – ha nincs is tudatában, a tudat ellen elkövetett bűneinek...

A gyermekeket még mindig a „hosszú XX. század” szellemiségének megfelelően nevelni, emberiség szintjén elkövetett önsorsrontó hiba, sőt bűn. Immár ténylegesen és komolyan oda kellene fordulni a jövő generációi felé, ők még nyitottak...

Vissza kellene térni a görögök gyakorlatához, ahol is a természetet templomnak használták, és a természetben séta közben adták át a tudást („Peripatetikus iskola”). Talán **új tudásátadási módszerekkel** elterjeszthető az egészre való rátekintés és az archaikus hálózatlátás képessége, és egy új – tudásmegszerzésre irányuló – viselkedési minta sajtóítható el. Vajon elég érettek vagyunk-e erre a sétára a **περίπατος** oszlopcsarnokában? Az árnyékos fasorokban a **perípatoszban** van-e elegendő tudásátadó?

Bibliográfia

- Barabási Albert – László: Behálózva: A hálózat új tudománya. Magyar Könyvklub – Budapest - 2003
- Berne Eric: Emberi játszmák. Gondolat kiadó – Budapest - 1984
- Boas, F.: Népek, nyelvek kultúrák. Válogatott írások. Gondolat Kiadó, 1975. Budapest
- Czeizel Endre: Az érték bennünk van. Gondolat – Budapest – 1984
- Czeizel Endre: Sors és tehetség - Mesterek Mesterei. Urbis – Könyvkiadó – Budapest - 2004
- Csányi Vilmos: Az emberi természet – Humánétológia. Vince Kiadó - Budapest - 1999
- Csermely Péter: A rejtett hálózatok ereje. Vince Kiadó – Budapest – 2005
- Csikszentmihályi Mihály: A fejlődés útjai – A harmadik évezred pszichológiája. Nyitott Könyvműhely – Budapest - 2007
- Dr. Katona Lajos: Mythologiai irányok és módszerek. Különlenyomat az „Ethnographia” 1896. évi évfolyamából, 1986. Budapest
- Dumézil, G.: Mítosz és Eposz. Gondolat Kiadó 1986. Budapest, Társadalomtudományi Könyvtár
- Eigen, M. – Winkler, R.: A játék. Gondolat Kiadó – 1994
- Frazer, J.G.: Az Aranyág. Budapest, 1965
- Francois Jacob: A lehetséges és tényleges valóság. Mérleg, Európa Könyvkiadó, 1986. Budapest
- Fraud, S.: bevezetés a pszichoanalízisbe. Gondolat Kiadó 1986. Budapest
- Fraud, S.: Totem és tabu 1903.
- Fukuyama Francis: Bizalom. Európa Könyvkiadó – Budapest - 1997
- Gehlen, A.: Az ember. Természet és helyes a világban. Gondolat Kiadó, 1976. Budapest, Társadalomtudományi Könyvtár
- Graves, R. – Patai R.: Héber mítoszok. A genézis könyve. Gondolat Kiadó 1969. Budapest
- Graves, R.: Görög mítoszok I-II. Gondolat Kiadó 1969. Budapest
- Gurevics, A.J.: A középkori ember világképe. Kossuth Könyvkiadó 1974.
- Hankiss Elemér: Az emberi kaland. Helikon – Budapest – 1997
- Heller Ágnes: A reneszánsz ember. Akadémiai Kiadó, 1971. Budapest
- Hiedelemrendszer és társadalmi tudat I-II. Szerkesztő: Frank Tibor és Hoppál Mihály. Tömegkommunikációs kutatóközpont 1980. Budapest
- Huizinga J.: Homo Ludens. Universum Kiadó – Szeged – 1990
- Huizinga, J.: A középkor alkonya. Helikon Kiadó 1982.
- Hunyady György (szerk.): Nemzetkarakterológiák. Osiris Kiadó – Budapest - 2001
- Józsa Péter: Claude Levi Strauss és a „homológ metaforikus” kór. Akadémiai Kiadó 1976.
- Jövőkutatás. Szerkesztette: Nováky Erzsébet Aula Kiadó – Budapest – 1997
- Kafka, Franz: A per – A kastély. Európa Könyvkiadó 1984 Budapest
- Kafka, Franz: Átváltozás. Európa Könyvkiadó 1982 Budapest
- Káosz és nemlineáris dinamika a társadalomtudományokban. Szerkesztette: Fokasz Nikosz Typotex Kiadó – Budapest - 2003
- Kapcsolatok. Múltidézetek, Népművelési Intézet, 1980

- Karl Sigmund: Az élet játéka. Kalandozás az ökológia, az evolúció és a viselkedés világában. Akadémiai Kiadó – Budapest – 1995
- Kerényi Károly: Halhatatlanság és Apollón vallás. Magvető Könyvkiadó 1984. Budapest
- Kunh, S. T.: A tudományos forradalmak szerkezete. Társadalomtudományi Könyvtár
- Lukács József: A mítosz ideje. Akadémiai Székfoglaló 1983. május 26. Akadémiai Kiadó, Értékezesek, emlékezesek sorozat
- Malinowski, B.: Baloma: Válogatott írások. A mítoszok primitív lélektanban. Gondolat Kiadó, 1972. Budapest
- Mark Buchanan: Itt és mindenütt. Akkord Kiadó – Budapest 2004
- Mark Buchanan: Nexus, avagy a kicsi a világ - A hálózatok úttörő tudománya. Typotex – Budapest – 2003
- Mediterrán mítoszok és mondák. Kritérium Kézi Könyvek
- Meletyinszkij, J.: A mítosz poetikája. Gondolat Kiadó, 1985.
- Meletyinszkij, J.: A XX. Századi nyugati mítoszelméletek. Szemiotikai tanulmányok 8.
- Meletyinszkij: A szó művészetének ősi forrásai. Gondolat Kiadó 1982.
- Mérő László: Mindenki másképp egyforma. Tericum - Budapest – 1996
- Mérő László: Új észjárások - A racionális gondolkodás ereje és korlátai. Tericum – Budapest - 2001
- Nemcsak munkával él az ember – A nem létfontosságú tevékenységek. Szerkesztették: Jeremy Cherfas – Roger Lewin Gondolat – Budapest – 1986
- Nietzsche, F.: A tragédia születése 1986.
- Nietzsche, F.: Ím ígyen szóla Zarathustra 1903.
- Nováky Erzsébet: A jövő kutatás módszertana instabilitás és stabilitás mellett. Jövő kutatási Kutatóközpont – Budapest – 2002
- Nováky Erzsébet: A káoszelmélet és jövő kutatás változása. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Jövő kutatás Tanszék – Budapest – 1998
- Nyíri Tamás: Filozófia történet. Budapest, 1983.
- P. Teilhard de Chardin: az emberi jelenség. Gondolat Kiadó 1980.
- Platón összes művei I-III. Európa Könyvkiadó, 1984. Budapest
- Rend és káosz. Szerkesztette: Fokasz Nikosz Replika kör – Budapest - 1997
- Richard Dawkins: Az önző gén. Gondolat – Budapest - 1986
- Ritoók Zsigmond – Sarkady János – Szilágyi János György: A görög kultúra aranykora. Gondolat Kiadó 1984. Budapest
- Susan A. Jackson – Csíkszentmihályi Mihály: Sport és a flow - Az optimális élmény. Vince Kiadó – Budapest – 2001
- Szűcs Jenő – Hanák Péter: Európa régiói a történelemben. MTA Történettudományi Intézet – Országos Pedagógiai Intézet - Budapest – 1986
- Vicsek Tamás: Rend és rendezetlen. Mindentudás Egyeteme – Budapest - 2002
- Watzlawick – Weakland – Fisch: Változás. Gondolat – Budapest – 1990

A szerző a Nemzeti Sportszövetség stratégiai főtanácsadója.